

4. Лалаева Р.И. Особенности проявлений взаимосвязи интеллекта и языковой способности в речевом развитии детей при нормальном и нарушенном онтогенезе / Р. И. Лалаева // Вестник ЛГУ им. А.С. Пушкина. – 2008. – № 3. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-proyavleniy-vzaimosvyazi-intellekta-i-yazykovoy-sposobnosti-v-rechevom-razvitiy-detey-pri-normalnom-i-narushennom> (Назва з екрану).
5. Тищенко В.В. Особливості засвоєння мови дошкільниками з нормальним та порушеним розумовим розвитком / В. В. Тищенко // Бондар В. І., Данілавічюте Е. А., Засенко В. В., Соботович Є. Ф. Теорія та практика сучасної логопедії. Збірники наукових праць. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.studmed.ru/docs/document4546?view=4&page=3>. – (Назва з екрану).
6. Тищенко В.В. До проблеми психолінгвістичного аналізу мовленнєвої діяльності дітей з церебральним паралічем / В. В. Тищенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. - № 27. - С. 203-206.
7. Шеремет М.К. Фізіологічні і психологічні передумови мовленнєвого розвитку дітей у нормі і патології / М. К. Шеремет // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. - № 23. – С. 299.
8. Rosenberg S. The language of the mentally retarded: Development, processes, and intervention // S. Rosenberg (Ed.), Handbook of applied psycholinguistics, Hillsdale, 1982, p. 329-392.

УДК 376-056.263(477)(092)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ У ПРАЦЯХ Р.Г. КРАЄВСЬКОГО

Козинець О.В.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті говориться про представника плеяди вітчизняних дефектологів радянського періоду Рудольфа Генріховича Краєвського, який займався актуальними проблемами сурдопедагогіки та логопедії. Означена стаття присвячена поглядам вченого на теорію та методику навчання й виховання осіб з порушеннями слуху, яких він називав «акупатами». Зокрема говориться про погляди дефектолога на розвиток усного мовлення дітей з вадами слуху, про важливість своєчасного виявлення сурдопедагогом залишків слухової функції учнів, про специфіку здійснення корекційної роботи в умовах педагогічного процесу в спеціальному дошкільному та шкільному закладі. У статті також висвітлено особливості особистісних якостей дітей з вадами слуху, наголошується на важливості участі батьків означеної категорії дітей у навчально-виховному процесі. Крім того, у статті подається опис етапів спеціальної навчальної роботи, які Р.Г. Краєвський виділяв як найбільш важливі для розвитку практичних мовленнєвих навичок усного мовлення: перший етап – прослуховування музики; другий – проведення дихально-голосових вправ; третій етап – безпосередня слухомовленнєва робота, основною метою якої є вивчення нових слів за слуховим сприйманням, побудова розповіді тощо. Як універсальну гру для розвитку практичних мовленнєвих навичок усного мовлення Р.Г. Краєвський пропонував використовувати «мовленнєве» лото.

В статті говориться про представителем плеяди отечественных дефектологов советского периода Рудольфе Генриховиче Краевском, который занимался актуальными проблемами сурдопедагогике и логопедии. Данная статья посвящена взглядам ученого на теорию и методику обучения и воспитания лиц с нарушениями слуха, которых ученый называл «акупатами». В частности, говорится о взглядах дефектолога на развитие устной речи детей с нарушениями слуха, о важности своевременного выявления сурдопедагогом остатков слуховой функции

учащихся, о специфике осуществления коррекционной работы в условиях педагогического процесса в специальном дошкольном и школьном учреждениях. В статье также освещены особенности личностных качеств детей с недостатками слуха, говорится об участии родителей указанной категории детей в учебно-воспитательном процессе. В статье дается описание этапов специальной учебной работы, которые Р.Г. Краевский выделял как наиболее важные для развития практических речевых навыков устной речи: первый этап — прослушивание музыки; второй — проведение дыхательно-голосовых упражнений; третий этап — непосредственная слухоречевая работа, основной целью которой является изучение новых слов за слуховым восприятием, построение рассказа и т.д. Как универсальную игру для развития практических речевых навыков устной речи Р.Г. Краевский предлагал использовать «языковое» лото.

The article describes a representative of Soviet period defectologists Rudolf Genrikhovich Krajewski, who was engaged in actual problems of deaf-and-dumb pedagogy and speech therapy. The article is devoted to scientific views on the theory and methodology of education and upbringing of persons with hearing disorder, whom scientists called "akupaty". It is particularly said about the views of scientist on the speech development of children with hearing disorder; the importance of the deaf-and-dumb therapist to detect timely the remains of hearing function of students; and about the specifics of the corrective work in terms of educational process in a special preschool or school institutions. The paper also highlights the features of personality traits of children with hearing impairments, refers to parental involvement of the definite category of children in the educational process. In addition the article gives a description of the special training stages that R. Krajewski allocated for the development of practical speech skills: the first stage – listening to the music; the second stage – conducting breathing and vocal exercises; the third stage – direct hearing and speech work, which aims to explore new words by hearing perception, building stories and more. As a versatile game to develop practical speech skills R. Krajewski proposed "Speech" bingo.

Ключові слова: діти з вадами слуху, «akupaty», «мовленнєве» лото, сурдопедагогіка, слухомовленнєвий кабінет, усне мовлення, дихально-голосові вправи, спеціальні заклади освіти для дітей з вадами слуху.

Ключевые слова: дети с нарушениями слуха, «akupaty», «языковое» лото, сурдопедагогика, слухоречевой кабинет, устная речь, дыхательно-голосовые упражнения, специальные учебные заведения для детей с недостатками слуха.

Keywords: children with hearing disorders, "akupaty", "Speech" lotto, ASL, hear and verbal cabinet, speaking, breathing and vocal exercises, special education institutions for children with hearing disorders.

Щороку українська дефектологія накопичує все більше фактичного матеріалу щодо процесу її розвитку. Проте, ці дані недостатньо узагальнено, що перешкоджає розробці нових напрямів у практиці навчання та виховання осіб з психофізичними порушенням та гальмує процес творчого використання попереднього досвіду в сучасних умовах.

Дослідження різних аспектів освітньої діяльності та науково-педагогічних поглядів відомих дефектологів є одним із важливих напрямків сучасної науки. Представником плеяди вітчизняних дефектологів є видатний вчений-педагог Р.Г. Краєвський, який займався різноманітними актуальними проблемами сурдопедагогіки та логопедії. Творча спадщина Рудольфа Генріховича є досить

багатоплановою. Особливе місце в наукових пошуках Р.Г. Краєвського займає теорія та методика навчання й виховання осіб з вадами психофізичного розвитку, зокрема з порушеннями слуху. Таку категорію дітей вчений у своїх наукових працях називав «akupатами».

Теоретико-методологічним підґрунтям досліджень Р.Г. Краєвського були погляди таких провідних вчених як А.Г. Басова, В.І. Бельтюкова, Р.М. Боскіс, О.І. Дячкова, М.М. Лаговського, Л.В. Неймана, Ф.А. і Ф.Ф. Рау, М.А. Свищева, М.Є.Хватцева, В.М. Шкловського та інших.

Досліджуючи проблему навчання й виховання осіб з порушенням слуху, Р.Г. Краєвський притримувався кількох непохитних постулатів. Першим і ключовим – визначав постійну роботу сурдопедагога над розвитком усного мовлення дитини з вадами слуху, надаючи цьому завданню першочергового значення [3]. Завдяки своїй наполегливій праці спочатку на посаді фельдшера в евакуаційних шпиталях, згодом – вчителя у школі для глухих дітей, а пізніше – завідувача слухомовленнєвого кабінету та в часи роботи в КДПІ імені О.М. Горького, Р.Г. Краєвський отримав чималий досвід спілкування з учнями з вадами слуху. Тому у власних наукових пошуках ставив перед собою завдання не лише розробити нові принципи та методики в сурдопедагогіці, а й збагатити вітчизняну дефектологію зарубіжним досвідом. Для цього різними способами привертая увагу до проблеми означеної категорії дітей: виступав на семінарах, педрадах, на радіо, писав статті, їздив Україною, ділився своїми знаннями.

Другий важливий постулат, який прослідковується у всіх наукових працях вченого – думка про те, що дитина не є пасивним продуктом впливу середовища на неї, а активною істотою, навчання та виховання якої можливе за умови її активності, здібностей, сензитивних періодів розвитку, фізичних та інтелектуальних можливостей [3; 5; 6]. Р.Г. Краєвський був переконаний, що робота над розвитком мовлення у дітей з вадами слуху вимагає наполегливості та спеціальних умінь, особливо коли навчання починається в пізньому віці – у 8-10 років. У широкому розумінні цього поняття, писав вчений, навчання полягає не лише у збільшенні запасу слів, у розвитку практичного, побутового розмовного мовлення, а й у роботі над розвитком розуміння усіх логіко-граматичних структур мовлення у дитини, яка має

порушення слуху, зазначав Р.Г. Краєвський [6]. Оволодівши мовленням, дитина з порушенням слуху може широко користуватися словом, мовою, розуміти всі логічні зв'язки на рівні з дітьми з нормальним мовленням і, таким чином, успішно засвоювати весь навчально-програмний матеріал школи чи дошкільного закладу [3].

Великий інтерес проявляють діти під час прогулянок на вулиці, писав Р.Г. Краєвський. Дитина з вадами слуху через свою особливість позбавлена можливості не тільки повноцінно сприймати навколишню дійсність, а й не може висловити свої думки й бажання у повному об'ємі. Тому батькам таких дітей Рудольф Генріхович рекомендував використовувати прогулянки як можливість для розвитку їхнього мовлення та мислення. Щоб забезпечити дитині певний запас слів, потрібно вжити ряд заходів, щоб її недосконалий словниковий запас зберегти, закріпити й розвинути шляхом частих повторень за різних нагод [3; 6].

Між вибором – спілкуватися з дітьми жестами чи усно – Р.Г. Краєвський без сумніву обирав останнє. Керувався тим, що за результатами спеціального дослідження слухової функції дітей з порушенням слуху, які вчений наводить у статті «Про розвиток слуху і мови в глухонімої дитини...» [6], приблизно 30-35% з них мають залишки слуху різного ступеня. А хоча б незначні залишки підвищують ефективність роботи над розвитком усного мовлення, поліпшують якість звукового та писемного мовлення, підкреслював дефектолог. Тому, на думку вченого, кожний сурдопедагог (вчитель та вихователь) повинен виявляти і використовувати у своїй роботі залишки слухової функції учнів [2; 6].

Третій важливий постулат, якого дотримувался вчений, полягав у тому, що розвиток та використання слуху у дітей з вадами цієї функції повинні, насамперед, здійснюватися в умовах педагогічного процесу – в спеціальному дошкільному чи шкільному закладі і використовувати той мовленнєвий запас, який у дитини є (якщо втрата слуху відбулася у ранньому дитинстві), а в школі – під час навчання систематично й постійно. Проте це не виключає можливості проведення роботи над розвитком мовлення і в позашкільні години, додавав дослідник. Корисною й незмінно

успішною Р.Г. Краєвський визнавав також роботу в логопедичному кабінеті [2].

Говорячи про дослідження слуху в умовах слухо-мовленнєвому кабінету дітям з порушеннями слухової функції, Р.Г. Краєвський говорив, що для цього потрібно голосом різноманітної сили звуку, камертонально (слухове сприймання через повітряне середовище камертонами С2, С, С4), дзвониками та свистками різної висоти й сили звуку перевірити слух дитини. Рудольф Генріхович поважав і підтримував погляди лікаря В.М. Шкловського, спирався на запропоновану ним лікувально-педагогічну схему слухомовленнєвої роботи в позашкільні години. А під час свого дослідження Р.Г. Краєвський зафіксував, що сприймання камертона С2 свідчить про здатність дитини до слухових занять у мікрофонному класі, а у дітей, які сприймають камертон С2 протягом 10-12 секунд, спостерігався словесний слух голосного мовлення біля вуха [6].

Не менш відповідально Р.Г. Краєвський підходив до комплектування класів у школах для дітей з порушенням слуху. Вчений вважав, що діти із залишками слуху – це різний за своїм розвитком та навчанням контингент, що часто ускладнює комплектування мікрофонних класів в умовах однієї школи [3; 4].

Крім того, у «акупатів» може спостерігатися своєрідний розрив між обсягом практичних побутових мовленнєвих навичок і класом, в якому навчається дитина, писав Рудольф Генріхович [3]. Науковець помітив, що учні молодших класів можуть мати значно більший запас мовленнєвого матеріалу за умови добре розвинених навичок розмовного мовлення, ніж деякі учні старших класів, у яких спостерігається майже повна відсутність навичок розмовного мовлення. Причиною цього дефектолог визначав неповноцінне, неправильне комплектування класів без урахування ступеня залишку слуху та мовлення дитини, а також недостатню позашкільну роботу над розвитком слухом та усним мовленням дитини.

Рудольф Генріхович неодноразово підкреслював, що праця сурдопедагога істотно відрізняється від праці вчителів шкіл для дітей в загальноосвітніх закладах. Він вважав, що сурдопедагог має вчити дітей з порушеннями

слуху вимови та розумінню усного мовлення інших дітей, прищеплювати їм уміння зосереджувати увагу на співбесіднику, розвивати навички «читання з обличчя», використовуючи набуті мовленнєві знання дітей в різних ситуаціях, розширювати уявлення про ті чи інші предмети, їх функції та ознаки. Саме в цьому Р.Г. Краєвський вбачав основну специфіку шкіл для дітей з порушенням слуху та завдання сурдопедагога [2; 3; 4].

Крім того, дослідник наголошував, що у більшості випадків у дітей з вадами слуху немає жодних змін у голосовому апараті, вони тільки не вміють ним користуватися. Дитині необхідно «поставити» голос – допомогти правильно вимовляти окремі звуки та слова, писав Рудольф Генріхович [2].

Не меншого значення в навчанні та вихованні учнів з вадами слуху дефектолог надавав особистісним якостям дітей цієї категорії. Він розділяв думку інших науковців (Р.М. Боскіс, А.М. Гольдберг та ін.) про те, що особи з вадами слуху внаслідок глухоти надзвичайно нервові і дразливі [3; 5]. **Помилка!** **Источник ссылки не найден.** Підвищену знервованість Р.Г. Краєвський пояснював як явище, яке залежить переважно від виховання. Адже батьки часто, внаслідок цілком природного почуття любові й бажання чимось компенсувати втрату слуху, починають жаліти таку дитину, іноді виявляти до неї особливу увагу, створюючи для неї, порівняно з іншими своїми дітьми, кращі умови. Вчений підкреслював, що така «любов» батьків дуже шкодить дитині [3]. Р.Г. Краєвський стверджував, що до глухої дитини треба завжди ставити такі вимоги поведінки й дисципліни, як і до решти дітей у родині. Адже виховання дитини з вадами слуху надзвичайно важлива і відповідальна робота, яка залежить від батьків. Зокрема, велике значення має правильна організація роботи над розвитком мовлення, бо мова є тим знаряддям, за допомогою якої глуха дитина спілкується з іншими. Лише в умовах широкої мовленнєвої практики дитина з вадами слуху може оволодіти мовленням, а тому, підкреслював Рудольф Генріхович, зусиль тільки сурдопедагога та колективу школи чи садочка недостатньо. Роботу над розвитком мовлення дитини батьки повинні безумовно продовжувати і в домашніх умовах.

Для успішного розвитку практичних мовленнєвих навичок «розмовного» мовлення учений вважав за доцільне виділяти кілька етапів спеціальної навчальної роботи [1; 2].

Перший етап рекомендував починати із *прослуховування музики*. Тут Р.Г. Краєвський радив з дітьми вивчати ритмічне оформлення музичних творів. Учням, в яких на достатньому рівні сформувалося усне мовлення, рекомендував вивчати ще й текст пісні. Адже діти, вивчивши слова і слухаючи текст через навушники, повторюють їх у ритм мотиву. Виходить своєрідний речитатив, який дітям дуже подобається, а з корекційної точки зору приносить гарні результати [1; 2].

На цьому етапі, стверджував Р.Г. Краєвський, важливо також навчити дітей диференціювати не тільки мотиви, але й голос – чоловічий від жіночого; сольний виступ від дуету, дует від хору. Ще радив з дітьми широко застосовувати музику для виховання у них ритмо-пластики: у ритм музики, яку діти чують, через навушники, виконувати різні пластичні рухи. Учений писав, що це може бути окремою формою роботи, а може – як додаткова на основних заняттях [1; 6].

Наукові інтереси Рудольфа Генріховича були дуже широкі, і виходили далеко за межі теорії та практики сурдопедагогіки. Учений був добре обізнаний з провідними прийомами та технікою роботи, які використовувала не лише тогочасна сурдопедагогіка, а й логопедія, медицина та психіатрія. Прийом – застосування музики для виховання в учнів ритмо-пластики, про який говорить учений, – успішно використовувався у практиці радянської логопедії як лікувальна логоритміка. Вбачаючи у такій роботі позитивний вплив на особистість вихованців, Рудольф Генріхович сміливо переносив досвід з однієї галузі науки в іншу.

На другому етапі роботи над розвитком мовлення дітей з порушенням слуху Р.Г. Краєвський радив проводити *дихально-голосові вправи*.

Розвиток мовлення та здійснення мовленнєвої комунікації людини активно впливає на розвиток та правильність дихання, зокрема на легені, що в свою чергу сприяє доброму постачанню організму кисню, писав Рудольф Генріхович. У багатьох дітей з

порушенням слуху через те, що частина з них мало користується мовленням, унаслідок недостатньої мовленнєвої комунікації виробляється поверхове та аритмічне дихання, голосові зв'язки мало еластичні. Як наслідок – організм одержує менше кисню, а мозок працює менш активно. Тому вкрай важливо, зазначав Р.Г. Краєвський, на кожному занятті з дитиною з порушенням слуху, під час лікувально-педагогічних занять обов'язково відводити хоча б 5 – 7 хвилин для дихально-голосової гімнастики з мікрофоном зворотного зв'язку для самоконтролю. Тут можна використовувати усі голосні – А, О, У, Е, І, І – та їхні сполучення [1; 2; 7].

Тут також можна наголосити на міждисциплінарності наукових поглядів дефектолога. Адже вправи для розвитку мовленнєвого дихання, які вчений рекомендує проводити з дітьми з вадами слуху – поєднуючи голосні між собою в різних комбінаціях та голосні з приголосними – активно використовує і логопедія. Завдяки своїм широким науковим поглядам, Р.Г. Краєвський підбирав найбільш оптимальний комплекс завдань для розвитку дихання та голосу, які й на сьогодні не втратили своєї ефективності.

На третьому етапі Рудольф Генріхович надавав великого значення *слухомовленнєвій роботі*, основною метою якої є вивчення нових слів за слуховим сприйманням, побудова розповіді. Для цього вчений проводив слухові диктанти; читав з дітьми невеликі оповідання та складав з ними оповідання за малюнком. Найефективнішим він вважав такий принцип роботи, коли учні відповідають на запитання вчителя (керівника) [2].

Щоб процес навчання дітей з вадами слуху відбувався ефективніше, підкреслював Р.Г. Краєвський, корекційну роботу слід здійснювати зі зворотнім мікрофоном у мікрофонному класі. Вивчення віршів з дітьми з вадами слуху та їх декламація, особливо коли дитина звертає увагу на свою вимову, акцентується на інтонації, яка часто порушена або зовсім відсутня, сприяє швидшому і

якіснішому розвитку їхнього усного мовлення [3].

Також на третьому етапі роботи дефектолог рекомендував з корекційною метою широко застосувати лото різного характеру. І пропонував таке правило: гра проводиться з використанням слухового сприймання, що зацікавлює дітей і сприяє збагаченню їхнього запасу слів та розвитку слуху [2; 3]. Таке «мовленнєве» лото Рудольф Генріхович радив батькам виготовляти самостійно, використовуючи для цього малюнки різних предметів зі старих книжок, газет, журналів, обгортки для цукерок, різні наклейки з коробочок тощо.

Аркуш паперу Р.Г. Краєвський пропонував поділити на дев'ять кліточок по три в кожному рядку і наклеювати зображення предметів по одному в кожній клітинці. На другому аркуші паперу, поділеному теж на 9 клітинок, писати друкованими літерами (у кожній клітинці) назви предметів. Другий аркуш необхідно розрізати на окремі частинки. Таким чином, в домашніх умовах можна легко виготовити накладні таблички. А далі грати: дорослий чітко й виразно, не поспішаючи, вимовляє назви предметів, зображених на таблиці, а дитина читає слово з губ і, взявши накладну табличку, прикриває нею відповідний малюнок. Коли дитина накріє всі малюнки правильно, гра закінчується.

До такої гри Р.Г. Краєвський висував кілька рекомендацій. По-перше, не слід перевтомлювати дитину цією грою, наголошував дефектолог, бо перевтома може спричинити послаблення уваги. У зв'язку з цим – виникатимуть помилки, розсіяність, а це сприятиме лише зменшенню зацікавленості [3].

По-друге, сурдопедагогу слід пам'ятати, що ніколи не варто вимовляти слова беззвучно. Це не допоможе дитині швидше прочитати слово з губ. Не слід також вимовляти слово складами, тобто скандувати, оскільки дитина, наслідуючи таку вимову, теж стане говорити слова скандовано, а її мовлення, навіть при гарному голосі і чіткій вимові окремих звуків буде в цілому невиразним і незрозумілим [2; 3]. Батькам і педагогам вчений рекомендував

говорити виразно, без надмірного спотворення, так як ми спілкуємося з нормальними дітьми зі збереженим слухом [4].

Щоб створити умови, в яких особливо успішно розвивалося б мовлення дитини з вадами слуху, підкреслював Р.Г. Краєвський, потрібно не тільки безпосередньо працювати з дитиною над її мовленням, але й примусити говорити все, що цю дитину оточує [3]. Як приклад, Рудольф Генріхович наводив такий спосіб дій: на кожному предметі (стіл, стілець, шафа, полиця, скло, тощо) чітким шрифтом написати його назву. Таким чином, влаштувати невеличкий своєрідний домашній «музей-виставку» з різних предметів, макетів тощо. Частину предметів Р.Г. Краєвський радив виготовляти з паперу, дерева, пластиліну тощо, але всі предмети, які оточують дитину, підписувати. Використовувати можна й натуральні речі. Наприклад, дитина знайшла цвях, підкову, кусочок дроту, ключ тощо. Батькам усі ці предмети Рудольф Генріхович радив додавати як експонати для «домашнього музею», причепивши на ниточці або на тоненькій дротинці бирочку з назвою експонату. За переконанням вченого, такий творчий підхід до дитини з вадами слуху сприяє зростанню запасу слів і розвитку її мовлення, а загалом такий підхід розширюватиме життєвий досвід дитини [3; 6].

Тож, підводячи підсумки про дослідження проблеми навчання й виховання осіб з порушенням слуху у працях Р.Г. Краєвського, слід відзначити, що у роботі над розвитком слуху і мовлення Р.Г. Краєвський спирався не лише на досягнення московських та ленинградських шкіл для дітей з вадами слуху, а й активно застосовував досвід українських спеціальних шкіл. У своїх публікаціях знайомив учителів з вітчизняними напрацюваннями, зарубіжним досвідом, збагачуючи вітчизняну дефектологію на той час новою актуальною інформацією. Більшість поглядів вченого не втратили своєї актуальності й сьогодні. А напрями роботи, про які говорив учений, є актуальними в сучасній сурдопедагогіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Краевский Р.Г. Методика слуховой работы в школе глухонемых / Рудольф Генрихович Краевский : Дис. канд. пед. наук: - К. : КГПИ им. А.М. Горького, 1957. – 160 с.
2. Краевский Р.Г. Основы методики развития слухового восприятия у тугоухих и глухонемых детей / Краевский Р.Г. //Остаточный слух у тугоухих и глухонемых детей. – М. : Изд. АПН РСФСР, 1951. – С.77-88.
3. Краєвський Р.Г. Батькам глухонімої та оглухлої дитини / Р.Г. Краєвський – К. : Радянська школа, 1947. – 34с.
4. Краєвський Р.Г. Мова жестів глухих / Рудольф Генріхович Краєвський. – К. : Радянська школа, 1964. – 220 с.
5. Краєвський Р.Г. На допомогу інвалідам вітчизняної війни з порушенням слуху і мови / Р.Г. Краєвський – К.: Радянська школа, 1947. – 28с.
6. Краєвський Р.Г. Про розвиток слуху і мови в глухонімої дитини в умовах позашкільної роботи / Краєвський Р. // Збірка «З досвіду роботи дитячих будинків м. Києва». Методичний кабінет дитбудинків. К.: –1940. – С. 47–50.
7. Цукерман Г.А., Краевский Р.Г. Функциональные расстройства слуха и речи травматического происхождения / Г.А. Цукерман, Р.Г. Краевский // Сборник научных трудов «Диагностика и лечение военно-травматических повреждений органа слуха» под ред. проф. Б.С.Преображенского. М.: – Медгиз, 1946. – С.78–83.

УДК 371.9(075.8)

АКТИВІЗАЦІЯ ЗОРОВОГО СПРИЙМАННЯ У ДІТЕЙ З ЗНМ
ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГУ

Корнєв С.І.

кандидат педагогічних наук

Інститут корекційної педагогіки та психології

НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті вивчаються проблеми сприймання у дітей з вадами мовлення. Представлено теоретичний аналіз й експериментальне дослідження особливостей сприймання у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. Наведено результати розробки і апробації тренінгової програми з активізації зорового сприймання дітей з вадами мовлення.

В статье изучаются проблемы восприятия у детей с нарушениями речи. Представлен теоретический анализ и экспериментальное исследование особенностей восприятия у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Приводятся результаты разработки и апробации тренинговой программы по активизации зрительного восприятия детей с нарушениями речи.

The problems of preschool children perception's forming are researched in the article. The theoretic analysis and experimental investigation of special features of perception's development of elder preschool children with general speech dissability are represented. The results of elaboration and practical approval of training program of children with speech dissability's eye awareness activization are represented.

Ключові слова: сприймання, зорове сприймання, порушення мовлення, загальне недорозвинення мовлення, дошкільний вік, тренінг.

Ключевые слова: восприятие, зрительное восприятие, нарушения речи, общее недоразвитие речи, дошкольный возраст, тренинг.